

Delft University of Technology

Oppervlakkige gevel

Zijlstra, H

Publication date

2004

Document Version

Final published version

Published in

Detail In Architectuur

Citation (APA)

Zijlstra, H. (2004). Oppervlakkige gevel. *Detail In Architectuur*, mei 2004, 46-47.

Important note

To cite this publication, please use the final published version (if applicable).
Please check the document version above.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download, forward or distribute the text or part of it, without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license such as Creative Commons.

Takedown policy

Please contact us and provide details if you believe this document breaches copyrights.
We will remove access to the work immediately and investigate your claim.

ten Hagen & Stam bv

Redactie Detail in Architectuur
Juliana van Stolberglaan 148,
2595 CL Den Haag
Postbus 34, 2501 AG Den Haag
telefoon: 070-3045845
fax: 070-3045806
e-mail: RedactieDIA@wkth.nl

tenHagenStam
UITGEVERS

Redactie

David Keuning (hoofdredacteur)
Pierijn van der Putt (vakredacteur)
Marian Sloot (vormgever)
Rob Spaans (redactiesecretariaat)
Astrid de Wilde (bureau-redacteur)

Medewerkers

Herman van Doorn
Rob 't Hart
Nico Hendriks
Thea van den Heuvel
Karel Knispel
Luuk Kramer
Stefan Lakkas
Jannes Linders
Ed Melet
Bert Mellink
Fred Mewe
Harald Mooij
Harry Noback
Rob Nijssen
Arjen Schmitz
Ben Seelt
Hans Stakelbeek
Erik Stekelenburg
Sybold Voeten
Tom de Vries
Hielke Zijlstra

HO 2004
TIJDSCHRIFTEN

Nederlands
uitgeversverbond
Groep uitgevers voor
vak en wetenschap

Uitgever: Pieter Ruempol
Productie: Fred Smit
Verkoop-leider: Evelyn de Groot
070-3045787

Accountmanager buitendienst:
Fred Oosterbroek 06-53679767
Accountmanager binnendienst:
Jeroen Titalepta 070-3045885
Advertentie-orderafdeling:
Barbara Kramer, Astrid van Veen
070-3046119
Klantenservice adverteerders:
070-3045725

Detail in Architectuur wordt
gemaakt in samenwerking met
de Nederlandse Bouw-Docu-
mentatie (NBD). Voor informatie:
tel 0570-673315 of
fax 0570-691555

Omslag: Sanatorium Zonnestraal
Foto: Jannes Linders

TOERIST

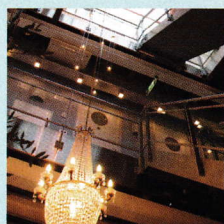
Binnenkort bereikt de Stichting tot Herbouw en Exploitatie van het Paleis voor Volksvlijt, opgericht in juni 2002 tijdens het televisieprogramma Flogiston van kunstenaar Wim T. Schippers, haar eerste tastbare mijlpaal. Dan opent in Lounge 1 op Schiphol een min of meer nagebouwd fragment van het in 1929 afgebrande Amsterdamse volkspaleis, dat dienst zal doen als 'grand café met mediterrane terras', zoals horeca-exploitant HMS meldt in een persbericht. Een definitief oordeel kan natuurlijk pas worden geveld als het café is geopend, maar deze functieomschrijving en een presentatietekening doen vanuit restauratieoogpunt weinig goeds verwachten. Een stichting die als doel heeft het paleis van glas en staal uiteindelijk 'zoveel mogelijk overeenkomstig de oorspronkelijke bouwtekeningen' te herbouwen, kan weinig goede sier maken met een paviljoen waarvan op het eerste gezicht de staalconstructie slechts een flauwe afspiegeling is van de oorspronkelijke versie.

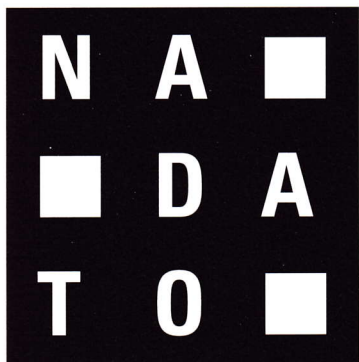
Vooraf aan de vraag of dit gebouwtje lijkt op het origineel, komt natuurlijk de vraag waarom je überhaupt een gebouw zou reconstrueren, behalve vanuit een reactionair gevoel van weemoed om dat wat was en niet meer is. Toch lijkt hierin de voornaamste drijfveer van de initiatiefnemers te liggen. Op de plek van het vroegere Paleis voor Volksvlijt staat nu de Nederlandse Bank, gebouwd in 1968 naar ontwerp van Marius Duintjer en in 1996 uitgebreid met een ronde toren van Jelle Abma. Dit gebouw staat de oprichters van de stichting, en velen met hen, niet aan en dus pleiten zij voor sloop en reconstructie van het op foto's inderdaad indrukwekkende paleis. Maar dat is slechts een kwestie van smaak.

In dit nummer van *Detail in Architectuur* bespreken we een kopie van de aula van Gerrit Rietveld op begraafplaats Wilgenhof in Hoofddorp. Het origineel staat op enige kilometers afstand daarvan en wordt binnenkort gesloopt. Hier was de aanleiding voor de herbouw anders: in tegenstelling tot destijds het Paleis voor Volksvlijt voldeed dit gebouw uitstekend aan haar functie, maar het vertoonde veel bouwtechnische gebreken die voortkwamen uit een verkeerde detaillering. Bovendien lag de aula inmiddels vlak onder een aanvliegroute van Schiphol, waardoor grafteksten als 'rust zacht' een wel heel ironische lading kregen. De nieuwbouw is nauwelijks te onderscheiden van het origineel, maar alle bouwtechnische gebreken zijn wel opgelost. Bovendien hoefde voor dit project geen bouwtechnisch goed functionerend gebouw te worden gesloopt. Als de eigenaar verder tevreden is met zijn gebouw, is reconstructie in zo'n geval verdedigbaar. Maar als monument (een overblijfsel uit een vroegere cultuur die wordt geconserveerd) verliest het bouwwerk iedere waarde.

Hetzelfde geldt voor het Paleis voor Volksvlijt, maar een reconstructie is hier minder makkelijk realiseerbaar dan bij de aula van Rietveld. "Het restaureren met dezelfde maatvoering, met het oog op stramienmaten en verdiepinghoogtes, is zeker uitvoerbaar", schrijft Bram van der Kaa op de website van de stichting over de constructie van de nieuwbouw. "Maatvoering ten aanzien van profielafmetingen is afhankelijk van het beschikbare budget. De meeste staalprofielen, zoals destijds gebruikt, bestaan vandaag de dag niet meer, en zouden speciaal gewalst moeten worden", vervolgt hij terecht. Maar zelfs als alle profielen en verbindingen waarheidsgetrouw worden nagemaakt, dan blijft het verschil met bijvoorbeeld de kitscherige *Holland Villages* in Nagasaki (Japan) en Shenyang (China) flinterdun. Zeker als onder het paleis ook nog een parkeergarage komt. Permanent toerist in eigen land: een fijn toekomstperspectief.

door David Keuning, redactie.

De voormalige Rijksverzekeringsbank in Amsterdam lijkt de tand des tijds goed te hebben weerstaan. Maar schijn bedriegt. Oude foto's en tekeningen van het gebouw laten zien dat er iets wezenlijks is veranderd. Het reliëf van de oorspronkelijke gevel heeft plaats gemaakt voor een afgevlakte variant. Een oppervlakkige analyse van de bouwtechnische gebreken lag aan deze verandering ten grondslag, denkt Hielkje Zijlstra.

OPPERVLAKKIGE GEVEL

De Rijksverzekeringsbank in 1939.

De voormalige Rijksverzekeringsbank van architect Dirk Roosenburg aan de Apollolaan in Amsterdam werd opgeleverd in 1939. Het complex bestaat uit een cirkelvormige laagbouw waarin oorspronkelijk de archieven en de zogeheten rentekaarten waren ondergebracht. Daarboven ontwierp Roosenburg een schijf die hij in de as van het Amstelkanaal plaatste, waardoor het gebouw diagonaal op de locatie kwam te staan. De schijf zelf bestaat uit een smalle achterbouw en een bredere voorbouw, die ter plaatse van trappen en lift in elkaar over gaan. Onder de kop bevindt zich de hoofdentree. De totale bovenbouw bestaat uit een stalen skelet dat werd geleverd door de Vries Robbé uit Gorinchem.

Parelmoer

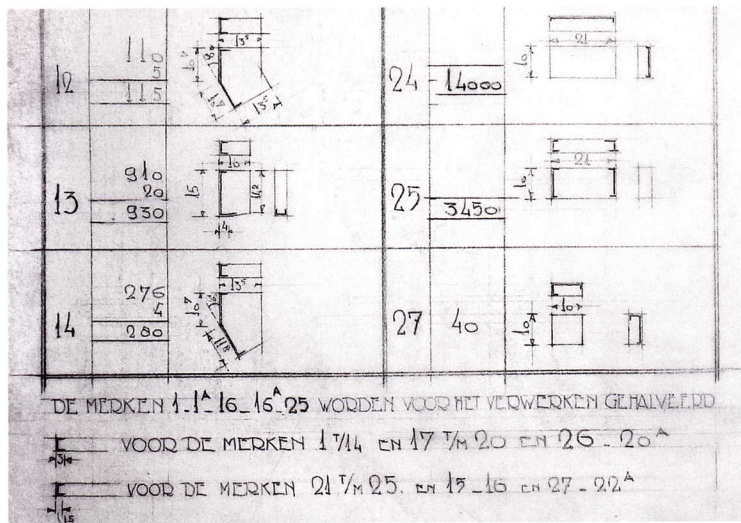
In het archief van Liag architecten uit Den Haag zijn veel foto's aanwezig van de oorspronkelijke toestand van het gebouw. Liag ontstond in 1962 uit het bureau van Roosenburg en raakte als zodanig betrokken bij verbouwingen van diens werken. Op de foto's is duidelijk te zien dat de gevels van Rijksverzekeringsbank vroeger een ander beeld gaven dan dat van de huidige vlakke witte Travertin platen. Ook de oorspronkelijke tekeningen tonen een meer gelede gevel, waarvan de structuur werd bepaald door horizontale banden, deels doorbroken door penanten. Opvallend is dat de voorbouw en de achterbouw duidelijk van elkaar verschilden. In de voorbouw werd het gevelvlak alleen horizontaal geleed door tussen keramische tegels banden op te nemen van geglaazuurde bakstenen. In de achterbouw werden de ramen in verticale stroken teruggelegd waarbij de horizontale banden alleen over de penanten doorliepen. Ter plaatse van de trappenhuisen en liften waren cirkelvormige raamopeningen aangebracht, ingepast in een mozaïek van keramische tegels. Roosenbrug schreef in *Bouwkundig Weekblad Architectura*: "De gevels zijn aan de buitenzijde bekleed met ceramiek en wel

Deel van de oorspronkelijke gevel van de voorbouw, met gemetselde horizontale banden.

Deel van de oorspronkelijke gevel van de achterbouw, met penanten tussen de borstweringen.

Overzichtstekening van de verschillende bakstenen en de plekken waarop de glazuurlaag moet worden omgezet. NAI ROOX.

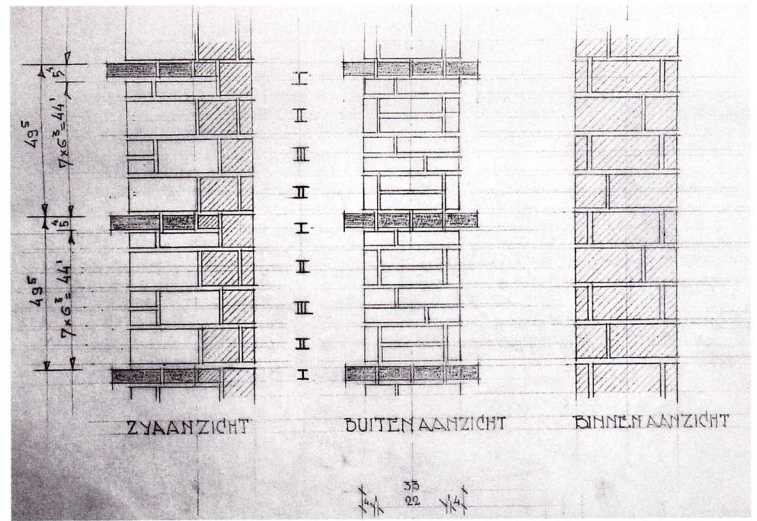
zoodanig, dat op afstanden van 49,5 cm banden van verglaasde steen zijn uitgemetseld, waartusschen groote ceramiekplaten tegen het vulling-metselwerk zijn aangebracht. De uitgemetselde lagen zullen een samenstelling van zeer lichte kleuren zijn die aan parelmoer doen denken. De ceramiektegels hebben normaal een afmeting van 29 x 43 cm en zullen gebroken wit zijn." (*Bouwkundig Weekblad Architectura*, jg. 58, nr. 14, p. 142-148). In 1937 was bekend dat er 2830 m² tegels van deze afmetingen nodig waren en nog eens 1780 m² in speciale vormen. Op nauwkeurig uitgewerkte tekeningen zijn alle elementen te zien die nodig waren voor het volledig sluiten van de gevels. Nadat er schema's van merken en aantallen werden gemaakt, werkten de medewerkers van Roosenburg nog vele gevelfragmenten uit om alle elementen te kunnen maatvoeren.

Roesten

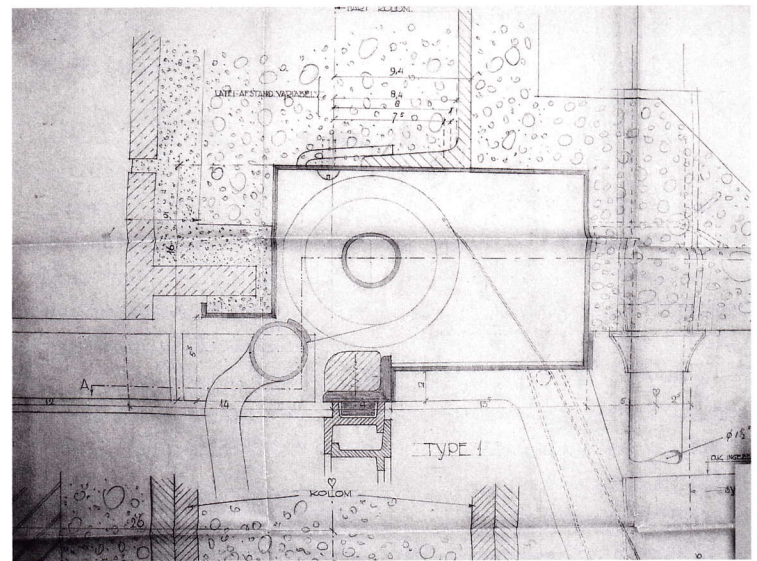
Aangezien alle tekeningen nog aanwezig zijn, valt het te betreuren dat de gemeente Amsterdam in 1968, zonder dat overigens nieuwe tekeningen werden ingediend, een bouwvergunning verleende om de gevelbekleding te vervangen door de vlakke platen natuursteen. Deze ingreep ging totaal voorbij aan de oorspronkelijke geleding van de gevels en de ronde ramen in de trappenhuis verdwenen eenvoudigweg. De architecten van Liag achtten deze vlakke gevel nodig, omdat ze bang waren dat de oorspronkelijke gevel niet waterdicht was, waardoor de achterliggende staalconstructie zou kunnen gaan roesten. Dit werd als enige reden voor de aanvraag van de bouwvergunning aangevoerd (NAi archief ROOX). Van de horizontale baksteen gevelbanden schilferde inderdaad de toplaag af. Dat was de reden om te vermoeden dat de gevel niet meer waterdicht zou zijn.

Nieuwe gladde gevel van de hoogbouw. De ronde ramen in het trappenhuis zijn verdwenen.

Detailtekening van het oude metselwerk met horizontale banden. NAI ROOX.

Detail verticale doorsnede raamkozijn met geïntegreerde zonwering. NAI ROOX.

Afbladderen

In het bouwkundig bestek van 1937 staat omschreven dat de glazuurlaag van de gevelstenen 1,5 cm om de hoek doorgezet moest worden, op platte zijden van de stenen. Later is er in de kantlijn bij geschreven dat dit voor de horizontale gevelbanden 2,5 cm moest zijn, omdat deze stenen 1,5 cm buiten de keramische tegels uit zouden steken. In de nota van aanwijzing staat dit eveneens vermeld, maar de vraag is of deze wijziging ook daadwerkelijk is doorgevoerd. Uit tekeningen van latere datum blijkt bovendien dat de stenen niet 1,5 cm voor de tegels uitstaken, maar 2 cm, en dat men de afsluitende voegen tussen de tegels en de bakstenen ook nog eens 4 mm teruglegde. Op een enkele tekening werd nog wel bijgeschreven dat hier de glazuurlaag dan 3 cm diende te worden omgezet, maar ook hier is het de vraag of die laat toegevoegde opmerking ter harte is genomen bij de bestelling van de stenen. Bovendien is het niet zeker dat de juiste stenen op de goede plek werden verwerkt. Ondanks het feit dat iedere tegel en elk gevelband werd uitgetekend, ging het toch fout. Water kwam achter de glazuurlaag, waardoor die ging afbladderen. In 1968 werden alle tegels verwijderd en vernietigd, terwijl er met de tegels zelf dus niets aan de hand was. De beslissing om het gebouw op deze letterlijk oppervlakkige manier te renoveren, heeft het oorspronkelijke ontwerp weinig recht gedaan. Het geeft reden voor twijfel om het gebouw aan te wijzen als Rijksmonument. ■

door Hielkje Zijlstra, Delft.

foto's archief Liag, Den Haag (pag. 46) en Hielkje Zijlstra, Delft (pag. 47)